Ewa Siatkowska
(emerytowana profesor Uniwersytetu Warszawskiego)

Rec.: Beata Jarosz, *Językowy obraz ŚLUBU*,
Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014, 266 ss.

Recenzowana monografia stanowi rozszerzoną i pogłębioną wersję rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. Małgorzaty Karwatowskiej z UMCS. Do druku rekomendował ją prof. Artur Rejter z UŚ. Mieści się ona w obszarze szeroko pojętego językoznawstwa antropologicznego, plasując się na pograniczu wielu dyscyplin naukowych.

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów.

Rozdział I poświęcony jest podstawom teoretycznym, przede wszystkim językowemu obrazowi świata (JOŚ). Razem z Autorką przypomnijmy genezę tej teorii.

Koncepcja JOŚ jest „stara jak świat”. Bierze swój początek od *Retoryki* Arystotelesa. Na nowo odrodziła się w XIX wieku. W ciągu następnych stuleci w językoznawstwie i dyscyplinach pokrewnych prym wiodły inne kierunki teoretyczne, choć niektóre z nich, np. kognitywizm i powiązana z nim aksjologia, przygotowywały grunt pod teorię JOŚ. Dopiero od końca lat 80. XX wieku, a na dobre od przełomu stuleci, w Polsce i poza jej granicami powstało szczególnie dużo prac poświęconych problematyce JOŚ. Przodowała tu „lubelska szkoła

etnolingwistyki”, rozwijająca się pod skrzydłami Jerzego Bartmińskiego, choć zagadnieniem JOŚ interesowali się również badacze z innych ośrodków, m.in. Renata Grzegorzczkova (1999). Od strony rekonstrukcji zagadnieniami tymi zajęła się Mariola Jakubowicz (2010). Innych autorów wymienię tylko z nazwiska: Anusiewicz, Dąbrowska, Chlebda, Fleischer, Maćkiewicz, Czachur, Nowak, Bugajski, Wierzbicka, Wojciechowska, Kępa-Figura, Tokarski i wielu innych. Na ogół dominuje u nich problematyka teoretyczna. O mankamentach metodologicznych poszczególnych autorów pisze Beata Jarosz na s. 14 i nn. omawianej publikacji.

Autorka „oddycha atmosferą” ośrodka lubelskiego. Recenzowana praca kładzie nacisk przede wszystkim na dziedzinę materiałową, na obiekt badawczy. Słusznie uważa się w rozprawie, że analiza materiałowa powinna stanowić bazę dla budowania teorii. JOŚ jest podstawą wiedzy humanistycznej (za Krawczyk, 1989).

W tym samym rozdziale omówiony jest obiekt badawczy – fenomen *ślub*, oceniany z różnych perspektyw: lingwistycznej, kulturowej, etnologicznej, etnograficznej, prawniczej, historycznej, teologicznej i religioznawczej. W świetle każdej z tych perspektyw inaczej jawi się fenomen *ślubu*. Reprezentanci rozmaitych dyscyplin naukowych nie są zgodni w kwestii zakwalifikowania tego zjawiska do określonego typu działalności ludzkiej, a mianowicie rozstrzygnięcia, czy jest to *obrzęd*, *ceremonia*, czy *rytuał*. Nie ma nawet jednolitego rozumienia wymienionych terminów, np. przy omawianiu znaczenia leksemu *rytuał* nie wspomina się o jego pochodzeniu od działań magicznych. Wątek ten podejmuje dopiero Beata Jarosz, na końcu rozdziału I (s. 39).

Rozdział II prezentuje założenia metodologiczne. To szczegółowy opis czynności warsztatowych, a więc najpierw wybór grupy ankietowanej (50 uczniów liceum i 50 studentów), później uzupełnionej przez przedstawicieli starszej generacji. Różnica wiekowa wykazała różnice w ocenie *ślubu*. Dla uczniów było to zjawisko odległe, ocena była ogólnikowa, studenci, szykujący się do założenia rodziny, dawali odpowiedzi bardziej przemyślane: pogłębione i wieloaspektowe. Inny charakter miały wpisy internetowe. Nie były to odpowiedzi na pytania, tylko teksty niewywołane, spontaniczne. Dodatkowo Autorka wyekscerpowała kilka numerów czasopisma „Super Ślub”. W toku badań wyodrębnione zostały najczęściej występujące, a więc utrwalone cechy omawianego pojęcia.

Rozdział III zawiera analizę pozycji systemowych. Przykłady są wyekscerpowane z wielu słowników różnego typu oraz ze zbiorów przysłów. Uwzględniona jest etymologia i rozwój semantyczno-formalny polskiego leksemu *ślub*,

pierwotnie oznaczającego ogólnie ‘przysięgę’. Dopiero w wieku XX nastąpiło zawężenie znaczenia do ‘przysięga małżeńska’, przy czym wymienia się, przedtem nie uwzględnione, znaczenia: ‘ślub cywilny’ i ‘ślub wyznaniowy’. Natomiast znaczenie ogólne ‘przysięga, przyrzeczenie, zobowiązane’ otrzymało już kwalifikator „przestarzałe”. Rozwój semantyczny tego leksemu grawituje z jednej strony w kierunku zawężenia znaczenia do ‘przysięga małżeńska’, ale z drugiej strony do rozszerzenia na ‘uczta weselna’, co mogło być związane z zanikiem ekwiwalentu *swadźba*, określającego ‘przysięgę małżeńską’, ‘ucztę weselną’, ‘małżeństwo’.

W dalszych partiach rozprawy (rozdział IV) Autorka analizuje materiał pochodzący z ekscerpcji przygotowanych przez nią samą ankiet (s. 75–135).

W rozdziale V zamieszczone są ślubne zaproszenia, życzenia i wpisy internetowe.

Całość kończą merytoryczne podsumowanie i obszerna bibliografia, w której wydzielono części dotyczące słowników, encyklopedii oraz bardzo licznych rozpraw i artykułów (s. 219–241). Dodane są różne publikacje, źródła internetowe i akty prawne. Po bibliografii następuje jeszcze aneks zawierający wykaz form pochodnych od leksemu *ślub*, wykaz frazeologizmów z tym wyrazem, indeks nazwisk autorów wymienionych w bibliografii i streszczenie w języku angielskim.

Rozprawa imponuje wszechstronną erudycją, rzetelnością opracowania i olbrzymim wkładem pracy.

Nowatorskie warsztatowo jest wykorzystywanie niekonwencjonalnych źródeł, np. postów internetowych.

Młoda i jeszcze niedoświadczona Autorka nie ustrzegła się jednak pewnych błędów metodologicznych. Nie zaznacza się, że praca dotyczy obrazu ślubu w języku polskim. Inne niedociągnięcia są raczej drobne. Słuszny podział materiału na nazwy systemowe i tekstowe jest miejscami niekonsekwentny. Czy przysłowia należą do systemu będącego „zwartym układem opozycji, w którym żaden człon nie stoi luźno, lecz wchodzi w relacje z innymi” (Gołąb, Heinz, & Polański, 1988, s. 559)?

Jak informuje odsyłacz 179 na s. 69, dwadzieścia trzy paremie są podawane dwa razy: w obrębie przysłów i jako materiał ze zbiorów i witryn internetowych. Mimo że Autorka nie podaje danych statystycznych, lepiej byłoby materiału nie dublować.

Szkoda, że Beata Jarosz nie uwzględniła frekwencji leksemu *ślub* i jego ekwiwalentów w różnych warstwach stylistycznych współczesnej polszczy-

zny, w oparciu o Narodowy Korpus Języka Polskiego, chociaż z tego źródła korzystała.

Materiał ankietowy, chętnie ostatnio uwzględniany przez socjolingwistów, nie jest jednak w pełni wiarygodny, bo na odpowiedzi mogły wpływać pytania. Autorka zdaje sobie z tego sprawę, niemniej jednak materiał ten wykorzystuje. Lepiej byłoby traktować go ostrożnie, podkreślając fakultatywność danych przykładów.

Ślubne zaproszenia, życzenia i związane ze ślubem spontaniczne posty nieutralizowane przez kodyfikację to typ wypowiedzi, który można w nieskończoność poszerzać. Może ciekawe byłoby uwzględnienie np. tytułów dzieł literackich, jak *Ślub* Gombrowicza czy *Wesele* Wyspiańskiego, i zestawienie ich metaforycznego znaczenia z treścią utworów? To jeszcze jedna perspektywa widzenia szeroko pojętego fenomenu *ślub*.

Drobne mankamenty, często po prostu rozwiązania dyskusyjne, nie wpływają jednak zasadniczo na wysoki poziom naukowy recenzowanej rozprawy, który znacznie przekracza wymagania stawiane pracom doktorskim.

Bibliografia

- Gołąb, Z., Heinz, A., & Polański, K. (1988). *Słownik terminologii językoznawczej*. Warszawa: PWN.
- Grzegorzczkova, R. (1999). Pojęcie językowego obrazu świata. W: J. Bartmiński (Red.), *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Jakubowicz, M. (2010). *Drogi słów na przestrzeni wieków: Zarys słownika motywacji semantycznych na materiale przymiotników słowiańskich odziedziczonych z prasłowiańszczyzny*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Jarosz, B. (2014). *Językowy obraz ŚLUBU*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Krawczyk, A. (1989). Język źródłem wiedzy o człowieku. *Etnolingwistyka*, 2, 29–38.

**Review: Beata Jarosz, *Językowy obraz ŚLUBU*,
Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014, 266 pp.**

Summary

The article is a review of Beata Jarosz's book about the linguistic image of the wedding, entitled *Językowy obraz ŚLUBU*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014.

**Rec.: Beata Jarosz, *Językowy obraz ŚLUBU*,
Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014, 266 ss.**

Streszczenie

Artykuł stanowi streszczenie pracy Beaty Jarosz *Językowy obraz ŚLUBU*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014.

Keywords: review; Polish language; linguistic image of the world; cognitive linguistics; wedding

Słowa kluczowe: recenzja; język polski; językowy obraz świata; językoznawstwo kognitywne; ślub

Ewa Siatkowska, Professor Emerita, Institute of Western and Southern Slavic Studies, University of Warsaw

Correspondence: ewasiatkowska@gmail.com

The work was self-funded by the author.

Competing interests: The author has declared that she has no competing interests.